«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ
жанындағы медицина колледжі
Жалпы білім беретін пәндер кафедрасы

ТЕОРИЯЛЫҚ САБАҚҚА АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ӨҢДЕУ

Пән коды: ӘЭП 03, ӘЭП 02, ӘЭП 01
Пәні: «Саясаттану және әлеуметтану негіздері»
Мамандығы: 09120100 «Емдеу ісі»
Біліктілігі: 4S09120101 «Фельдшер»
Мамандығы: 09130100 «Мейіргер ісі»
Біліктілігі: 4S09130103 «Жалпы практика мейіргері»
Мамандығы: 09130200 «Акушер ісі»
Біліктілігі: 4S09130201 «Акушер»
Мамандығы: 09160100 «Фармация»
Біліктілігі: 4S09160101 «Фармацевт»
Мамандығы: 09110100 «Стоматология»
Біліктілігі: 4S09110102 «Дантист»
Мамандығы: 09110100 «Ортопедиялық стоматология»
Біліктілігі: 4S09110102 «Тіс технигі»
Курс: 1
Семестр: 1, 2
Бақылау түрі: с.сынақ
Барлық сағат/кредит көлемі: 24/1
Студенттің өзіндік жұмысы: 6
Студенттің педагогпен өзіндік жұмысы: 6
Аудиторлық: 12

Шымкент, 2025 ж.

«Жалпы білім беретін пәндер» кафедрасының мәжілісінде қаралды.

Хаттама № 1 «27» 08 2025 ж.

Кафедра меңгерушісі: _____ А.Т. Сатаев

№1- сабақ

5.1.Сабақтың тақырыбы: Саясаттану ғылымы. Саяси ғылымының даму тарихы және негізгі кезеңдері.

Сағат саны: 90 мин

Сабақ түрі: теория

5.2. Сабақтың мақсаты:Саясаттанудың, әдіс-тәсілдерін, қызметтерін жете меңгерту

оқыту: Білім білік дағдыларын қалыптастыру.

тәрбиелік:Сұлулық тәрбиесі,өнердегі сұлулықты түсіне білу.

дамыту: Еріктілікті дамыту,танымдық қызығушылықты арттыру.

Сабақтың барысы:

1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

1) Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.

а)Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

ә) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

б) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин

а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;

ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;

б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;

г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

5.3. Дәріс тезистері:

3) Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

Ақпаратты – дидактикалық бөлім.

-Саясат дегеніміз не?

-Саясаттанудың негізгі қарастыратын мәселелері.

Саясаттану сөзі гректің “саясат” және “ілім” деген сөздерінен шыққан, саясат туралы ғылым деген мағынаны білдіреді.

Басқа қоғамдық ғылымдардың ішінде саясаттанудың орны ерекше. Себебі, адамзат тарихында саясат негізгі рөл атқарды. Адамдар саясаттың сырын, мәнін өте ерте заманнан-ақ ұғынғысы келді. Бірақ біздің дәуірімізге дейінгі II – I мыңжылдықтардағы саяси пікірлер діни-мифологиялық сарында болды. Соған орай олар билік, қоғамдық – саяси тәртіп құдайдың құдіретімен орнайды деп түсіндіреді.

Кейінірек адамзаттың іс – тәжірибесінің, ақыл – ойының мәдениетінің дамуына байланысты саясаттың ұғымдары, түсініктері, тұжырымдамалары пайда бола бастайды. Қоғамның әлеуметтік және саяси құрылымы мен қатынастарының одан әрмен күрделіленуі, материалдық өндірістің, халық санасының өсуі оның өміріне мемлекеттің тікелей араласуына әкеліп соқтырды. Мұндай жағдайда ұлы ойшылдар саясатты ғылыми тұрғыдан түсінік, осы орында пайдаланудың, мемлекетті тиімді басқарудың жолдарын іздестіре бастады. Бұдан келіп саяси теориялар туды.

Әдетте саясаттанудың негізін қалаушы деп данышпан ғылым Аристотельді атайды. Өйткені ол өз дәуірінде лицей ашып, сонда саяси ғылымды жеке пән ретінде оқытып, өзі жүргізді. «Саясат» деген еңбек жазып, онда ежелгі грек мемлекеттерінің (онда әрбір қала мемлекет болып саналатын) саяси жүйесін зерттеді. Дегенмен ұлы ғалым саясаттану пәнін қазіргі біздің түсінігіміздей басын ашып бере алмады. Ол саясаттың негізі адамның өзімшіл, хайуандық табиғатында жатыр деп ұқты. Жеке адам көзсіз құмарлыққа берілгіш келеді. Сондықтан оның соқыр сезімін тежеп, жалпыға ортақ игілікке әділеттілікке жетуді женілдету, адамның адамгершілік қасиетін арттыру үшін саясат жүргізу керек деп түсінді. Сонымен қатар ол саясаттану мәселелерін этика, фәлсафа (философия) мәселелерімен бірге қарады.

Саясаттану пәнінің қалыптасуына мол үлес қосқан Италияның XVI ғасырдағы ойшылы Н. Макиавелли болды. Ол саяси зерттеулерінің ең бастысы етіп, мемлекеттік билікті қойды. Сонымен қатар ол саяси ойды діни – мифологиялық емес, шын мәнінде іске асыруға болатын нақтылы өмірдің туған мәселелерді шешуге бағыттады.

Феодализмнің ыдырап, капиталистік қатынастардың қалыптасуы қоғамды демократияландырып, жалпыға бірдей сайлау құқығын кіргізуге, көпшілік саяси париялар мен қазыналардың қанат жаюына, ақпарат құралдарының өрістеуіне әкелді. Халықаралық мемлекетаралық қатынастардың ауқымы кеңейді, саясаттың қызметтері мен міндеттері күрделеліне түсті. Сондықтан саяси құбылыстар мен процестердің арнайы зерттеуге, саясаттану теорияларын жасауға тура келді. Бұл ретте Дж. Локк, Ш. Монтескье, Ж.Ж. Руссо, Т. Джефферсон, Т. Пейн, И. Кант, Гегель сияқты көрнекті ғалымдар көп еңбек сіңірді.

Саясаттану XIX ғ. екінші жартысында өзінің қазіргі бейнесіне келіп, өз алдына пән ретінде қалыптасады. 1857 жылы АҚШ-тың Колумбия колледжінде Френсис Либер деген оқымысты «тарих және саяси ғылым» деген кафедра ашады. 1990 жылы КСРО ның ғылыми және техника бойынша Мемлекеттік комитет «Саяси ғылымдар» деген атпен саяси ғылым қызметкерлерінің тізімін ресми түрде бекітті. 1990 жылдан бастап ТМД-ның басқа елдерінде саясаттану оқытыла бастады. Қазір біздің Қазақстанның барлық жоғары оқу орындарында дерлік бұл ғылым жеке пән ретінде өтілуде.

Ежелгі кезең (б.з.д. VI ғ. – б.з. V ғ.)
Платон
Аристотель
Цицерон
Конфуций
Ортағасырлық кезең (V – XV ғғ.)
Аврелий Августин
Фома Аквинский
Әл-Фараби
Ибн Халд
Қайта өрлеу және Жаңа заман кезеңі (XVI – XVIII ғғ
Никколо Макиавелли
Томас Гоббс
Джон Локк
Шарль Луи Монтескье
Жан-Жак Рус
Қазіргі заманғы кезең (XIX – XX ғғ.)
Карл Маркс
Макс Вебер

Владимир Ленин
Ганс Моргентау

Қазіргі кезең (XX ғасырдың ортасы – бүгінгі күнге дейін)

Саясаттану толыққанды әлеуметтік ғылым ретінде танылды.
Демократия, азаматтық қоғам, жаһандану, гендерлік саясат, экосаясат т.б. жаңа тақырыптар зерттелуде.

.5.4.Көрнекі материал:

Материалды техникалық жабдықталуы:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.
б) оқыту орны: дәріс аудиториясы

4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин

Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
-Саясат деген не, ол қашан пайда болды?
-Саясаттанудың негізгі қарастыратын мәселелері?
-Саясаттану өз алдына қашан жеке пән ретінде қалыптасты?
1. Көне Шығыстағы саяси ойлар тарихының ерекшелігі неде?
2. Көне Үндістандағы касталық жүйенің қоғам өміріндегі орны мен рөлі қандай? Саяси ілімдер тарихы
3.Көне Қытайдағы саяси мектептерді атап өтіңіз.
4.Конфуций ілімдерінің қытай қоғамындағы орны қандай? (өткен заманмен салыстырыңыз).
5.Аристотельдің саяси философиялық көзқарасы қандай болды?
6. Көне Грекиядағы саяси ілімдер тарихының ерекшелігі неде?
7. Аристотель мен Платон идеяларындағы орта таптың негізгі рөлі қандай?
8. Ежелгі Римдегі саяси ілімдерге сипаттама беріңіз.

1.Жаңа материал бойынша негізгі түсініктерге тоқталу.

2.Негізгі терминдер мен тезистерді жұмыс дәптерлеріне жаздыру.
5) Сабақты қорытындылау. 5 мин

5.5. Бақылау сұрақтары:

1.Оқушыларды бағалау.
2. Келесі сабақ тақырыбын қысқаша хабарлау.
Үйге тапсырма беру. 5 мин

1.Тапсырма: Саясаттанудың сіздің мамандығыңызға әсері –эссе жазу

№2- сабақ.

5.1.Тақырыбы: Саяси билік.
Саяси жүйе туралы ұғым,мемлекет және азаматтық қоғам.
Мемлекеттің пайда болуы.
Саяси партиялар мен қоғамдық- саяси қозғалыстар.
Демократия.

Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Билік пен мемлекет – қоғам дамуының өзегін талдау.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.

2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі: 5- мин.
а) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
б) Сабақтың мақсаты мен міндетін таныстыру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.
а) Барлық оқушылардың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру:35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
"Билік" сөзі әр мағынада қолданылады. Оны ықпал ету бағытына объектісіне байланысты былай бөлуге болады:
- Ата-аналар билігі.
- Мемлекеттік билік.
- Экономикалық билік.
- Саяси билік.
- Әлеуметтік билік.
- Құқықтық билік.
- Әскери билік.
- Рухани билік, т.с.с.

Бірақ биліктің толық мағынасы мемлекеттік-саяси салада ғана айқындалады. Сондықтан саяси билік биліктің ең негізгі түріне жатады.
Биліктің басқа түрлерімен салыстырғанда саяси биліктің мынадай ерекшеліктері бар оның өктемдік сипаты, оның бүкіл қоғамның атынан билік жүргізуі, басқарумен кәсіби айналысатын адамдардың мүддесін қорғауы, басқа мекемелерге қарағанда билік органдарының тәуелсіздігі, қоғам өмірінің жұмыс тәртібін белгілеуде жеке-дара құқығы, мемлекет шеңберінде ашық күш қолдана алуы, т.с.с.
Мемлекеттік биліктің негізгі түрлері:
1. Заң шығарушы билік
Міндеті: Заңдарды қабылдау, өзгерту немесе жою.
Құрылымы: Парламент, мәжіліс, ұлттық жиналыс сияқты орган.
Мысалы: Қазақстандағы Мәжіліс пен Сенат.
2. Атқарушы билік
Міндеті: Заңдарды іске асыру, мемлекеттік саясатты жүзеге асыру.
Құрылымы: Үкімет, Президент, министрліктер.
Мысалы: Қазақстан Республикасының Үкіметі, Президент әкімшілігі.
3. Сот билігі

Міндеті: Заңдардың дұрыс орындалуын бақылау, құқық бұзушылықтарды анықтап, шешім шығару.
Құрылымы: Соттар, оның ішінде Конституциялық, Жоғарғы және аудандық соттар.
Мысалы: Қазақстанның Конституциялық кеңесі, Жоғарғы соты.

Биліктің бөлініу принципі — әрбір билік түрі тәуелсіз жұмыс істеуі тиіс, бір-бірінің өкілеттігіне заңсыз араласпауы керек. Бұл демократияның негізі болып табылады.

Саяси жүйе - саяси жүйе – бұл қоғамдағы билік пен саясаттың ұйымдасу және жұмыс істеу формасы.
Биліктің легитимділігі
Биліктің лигитимділігі— бұл биліктің қоғам тарапынан **құқықты және әділ деп танылуы**, яғни сол биліктің қабылдануы мен мойындалуы.
Мысалы, егер халық билікке сенсе, оның шешімдерін қолдаса және сол билікке бағынса, онда ол билік легитимді болып саналады. Ал егер билік күшпен ұсталып, халық мойындамаса немесе қарсылық көрсетсе, онда ол легитимді болмайды.
Қысқаша:
Легитимділік — биліктің қоғам тарапынан заңды әрі дұрыс деп қабылдануы.
Ол биліктің тұрақтылығы мен тиімділігі үшін маңызды.
Легитимді билік халықтың сеніміне сүйенеді.
Мемлекеттің пайда болуы
Мемлекет – белгілі бір аумаққа иелік етіп, сол жердегі халықтың еркін дамуына мүмкіндік беретін, қоғам табиғатынан туындайтын ортақ істерді атқаруға қажетті басқарудың жоғарғы дәрежеде ұйымдасқан жүйесі, саяси билік ұйымы.
Діни теория – мемлекеттің, мемлекеттік биліктің пайда болуының құдайлық бастамасын негізге алады, «барлық билік құдайдан» деген тұжырымдаманы бекітіп, жақтайды. Бұл теорияның көрнекті өкілдерінің бірі – Фома Аквинский.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар

Жаңа тақырыпты бекіту: 15 мин.
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
1.Тапсырма: сөзжұмбақ құрастыру
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
Қайта өрлеу дәуірінің өзіндік ерекшелігі
Н.Макиавеллидің саяси көзқарасы
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№3- сабақ.

5.1.Тақырыбы: Саяси элита және саяси топ бастаушылық. Адам және саясат, саяси субъектілер. Әлеуметтік топтар мен этникалық бірлестіктер.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Саяси элитаның кім екенін түсіндіру
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:5 - мин.
а) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
б) Сабақтың мақсаты мен міндетін таныстыру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру-25 мин.
а) Барлық оқушылардың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Саяси элитаның түсінігі мен қызметі.
"Элита" термині франңцуздың еііе деген сөзінең шыққан, сұрыпталған, таңдалған, іріктелген деген мағынаны білдіреді. XVIII ғ. бастап ол сөзбен жоғары сапалы товарларды атады. XX г. бастап саясаттану мен әлеуметтануда білімі, байлығы, беделі, билігі жоғары адамдардың азғантай әлеуметтік тобын білдіреді.
Тарихи жағынан алғанда адамдарды ел билеуші таңдаулыларға және олардың дегенін істейтін бағаныштыларға бөлу идеясы өте ертеден бастау алады. Мысалы, Конфуций (б.з.б. 551— 479) адамдарды асыл азаматтарға (билеуші элитаға) жәнетөменгі (карапайым) адамдарға бөлді. Платон билеуші-философтарға, әскерлерге, егіншілер мен кәсіпшілерге ажыратты. Алайда элитарлық теорияны көзқарастар жүйесі ретінде XX ғ. басында италия ғалымдары Г. Моска, В. Парето, неміс Р. Михельс және т.б. қалыптастырды.

Саяси элита түрлері туралы бірнеше классификация бар, бірақ ең көп тараған және негізгі түрлері мыналар:
Ірі саяси элита (жоғарғы элита)
Мемлекеттің ең жоғарғы билік органдарында, үкіметте, президент аппараты мен парламентте отырған адамдар. Олар шешім қабылдауда негізгі рөл атқарады.
Ортаңғы саяси элита
Жергілікті билік органдарында, партиялық құрылымдарда, мемлекеттік мекемелерде қызмет ететін адамдар. Олар шешімдерді жүзеге асырады және үкімет саясатын орындауда қатысады.
Жергілікті саяси элита
Аймақтардағы, қалалардағы, ауылдардағы билік өкілдері, әкімдер және т.б.

Тағы да басқа түрлері бар, мысалы:
Кәсіби элита — саясат саласында ұзақ уақыт жұмыс істеген, тәжірибесі мол мамандар.
Қоғамдық элита — мәдениет, бизнес, ғылым, спорт сияқты басқа салаларда ықпалы бар, саяси шешімдерге әсер ететін адамдар.
Ішкі және сыртқы элита — ішкі елдегі немесе сырттан келген саяси топтар.
Қысқаша айтқанда, саяси элитаның түрлері оның деңгейі мен саласына байланысты бөлінеді.
5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
1.Тапсырма: эссе жазу
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
2. Қазақ даласындағы саяси ойдың өзіндік ерекшелігі
3. Қазақ ойшылдарының саяси көзқарастары
1.Әл-Фарабидің саяси көзқарасы
2. Тәуке ханның «Жеті жарғысы»
3. Солидаризм, элитаризм түсінік
4. Плюрализм, тоталитаризм, фашизм ұғымдары
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№4 сабақ.
5.1.Тақырыбы:. Саяси идеология.
Саяси мәдениет және саяси әлеуметтену.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Саяси сана және саяси идеология. Қазіргі идеялогияның негізгі түрлері. Саяси мәдениет туралы ұғым,оның мәні мен қызметтері. Саяси мәдениеттің жіктелуі
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылыардың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Саяси идеология – саяси сананың жоғары деңгейі есебінде саяси билікке байланысты түрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін бейнелейтін көзқарастардың, идеялардың, құндылықтардың жүйеленген жиынтығы болып табылады. Оның басты мақсаты - әлеуметтік топтардың мүдделерін негізге ала отырып, қоғамдық проблемаларды тұтас ашып көрсету және оларды шешудің, туындайтын міндеттерді іске асырудың жолдары мен әдіс-амалдарын анықтау, соған көпшілікті жұмылдыру. Ол теориялық тұжырымдар, саяси тұғырнамалар мен бағдарламалар арқылы көрініс табады. Саяси идеология деңгейлері - қызмет істеу деңгейлері: теориялықтұжырымдық, бағдарламалық-саяси және өзектілік. Теориялық-тұжырымдық деңгейде нақты тап (ұлт, мемлекет) идеалы мен құндылықтарын немесе саяси даму мақсаттарын ашатын негізгі қағидалар қалыптасады. Бағдарламалық-саяси деңгейде әлеуметтік-философиялық принциптер мен идеалдар бағдарламаларға, саяси элитаның нақты ұрандары мен талаптарына айналады. Яғни, басқару шешімдерін қабылдаудың нормативтік негіздерін қалыптастырады. Өзектілік деңгей идеология мақсаттары мен принциптерінің азаматтармен игерілуін, оларды өз істерін- де қолдану деңгейін сипаттайды. Саяси идеологияның негізгі функциялары: Саяси идеология қызметі - қоғам өмірінде идеология маңызды рөл атқарады. Ол ең алдымен оның төмендегідей қызметтерінен білінеді: 1) Идеологияның танымдық рөлі. Ол саяси жүйені, саясиөмірді суреттеп, түсіндіреді; 2) Бағдарламалық қызметі. Ол қоғам, әлеуметтік прогресс, тұлға және билік және т.с.с негізгі түсініктер туралы мағлұматтар беріп, адамның іс- әрекетіне бағыт-бағдар көрсетеді; 3) Жұмылдыру, іске тарту. Қоғамның жоғары, құнды идеяларын алға тартып, мақсат-мүдделерді айқындап, саяси идеология саяси іс-әрекетке тікелей түрткі болып, қоғамды, әлеуметтік топтарды оларды іске асыруға жұмылдырады, рухтандырады, шабыттандырады; 4) Амортизациялық қызметі. Саяси іс-әрекетті түсіндіру тәсілі болып, идеология әлеуметтік шиеленістерді бәсеңдетеді. Ұсынылған мұраттар сәтсіздіктен кейін күш жинап қайта серпілуге шақырады; 5) Бағалау қызметі. Идеология халық санасына қоғамның қазіргі және болашақтағы дамуына өлшемдік баға берерлік жағдай жасайды, үстемдік етіп отырған қоғамдық тәртіпке белгілі бір кәзқарас тудырады. Бұл міндеттердің тиянақты орындалуы саяси идеологияның қаншалықты дәрежеде ғылымға сүйенетіндігіне байланысты.

Саяси мәдениет (ағылш. *political culture*, ағылш. *cultura* - тәрбие, білім, даму) - белгілі бір қоғамға немесе әлеуметтік қауымдастыққа тән саяси сана мен іс-әрекеттердің жиынтығы. Яғни, өкімет пен азаматтардың өзара қатынастарына байланысты тарихи қалыптасқан саяси нұсқаулар, қазыналар, адамның өзін-өзі ұстауы жөніндегі жарлық, қаулылар жүйесі. Ол қоғамдағы саяси өмірдің барлық салаларын қамтиды. Оған ең алдымен саяси сананың мәдениеті, адамдардың, топтардың, ұлттардың өзін-өзі мәдени ұстай білуі, осы жүйенің шеңберінде жұмыс істейтін саяси мекемелердің мәдениеті кіреді.

Саяси мәдениет құрылымы

Саяси мәдениет құрылымы - ең алдымен қоғамның саяси өмірінің әр түрлі жақтарын бейнелейтін әдеттегі қалыптасқан түсініктер жатады. Ол саяси жүйе мен оның институттары, саяси тәртіп, билік тетіктері мен басқару, т.б. Саяси мәдениеттің келесі құрамдас бөлігіне саяси қазыналар мен құндылықтар жатады. Ол "еркіндік", "тендік", "әділдік", т.б. сияқты байлықтардың қайсысына басымдық, артықшылық беруден байқалады. Келесі бөлігі - адамдардың мемлекетке, саяси партиялар мен ұйымдарға қатынасы. Саяси мәдениетке саяси бағдар ұстау да кіреді. Ол субъектілердің саяси құбылыстарға қатынасын білдіреді. Ол саяси білімін көтеру немесе оған мән бермеу, саяси жұмысқа белсене қатынасу немесе қатынаспау және т.б. түрде көрініс табуы мүмкін. Саяси мәдениетте әдет-ғұрып, жүріс-тұрыстың да орны зор. Саяси мәдениеттің ерекше белгісіне саяси рәміздер жатады. Әр халық өздерінің ғасырлар бойғы дәстүрлеріне сай ұлттық-мемлекеттік рәміздерін жасайды. Оған ең алдымен Жалау, Елтаңба, Әнұран, Ата Заң, ұлттық валюта және т.б. енеді.

Саяси мәдениетке жалпы саяси жүйе мен оның институттарының қызмет етуі кіреді. Ол мемлекеттің, партиялардың және т.б. сайлауды ұйымдастыруын, әр түрлі деңгейде қабылданған саяси шешімдердің, саяси-әлеуметтік шиеленістерді ұғыну және зерттеудің мәдениеттілігін қамтиды.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин

Глоссарий

Қазақ тілінде	орыс тілінде
Ағылшын-американдық	
Құрылықтық-еуропалық	
Индустрияланбаған	
Жарым-жартылай	
Тоталитарлық	

1.Тапсырма: эссе жазу. Саяси ғылымның тарихын оқып білудің маңызы

Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.

Сабақты қорытындылау. 5 мин

5.5. Бақылау сұрақтары:

Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:

1. Саяси ғылымның даму кезеңдерін атаңыз
2. ХХғ саяси ілімдері
3.Солидаризм, элитаризм түсінік
4. Плюрализм, тоталитаризм, фашизм ұғымдары
1. Биліктің қандай анықтамалары бар
2. Биліктің қандай қызметтері бар
3. Биліктің жіктелуі
4. Саяси билік дегеніміз не?

5. Мемлекеттік билік дегеніміз не?
6. Қазақстандағы биліктің түрлері
1. Жүйе дегеніміз не?
2. Саяси жүйенің қызметтерін ата?
3. Саяси жүйе құрылымының бөліктерін ата?
4. Саяси институттарға нелер жатады?
5. Саяси ережелерді ата?
6. Саяси жүйенің жіктелуі
7.Мемлекет дегеніміз не
8.Мемлекет қашан пайда болды
9.Мемлекттің пайда болу теориялары
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№5- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Саяси шиеленіспен саяси процесс.
Саяси процес және саяси бейімделу.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: қоғамның саяси режимінің мәні мен типтерін, сайлау жүйелері мен саяси партиялардың негізгі түрлерін ашу.Саяси партиялардың пайда болуын ұғындыру
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Саяси шиеленіс — бұл қоғамда әртүрлі саяси күштердің (топтардың, партиялардың, әлеуметтік таптардың, этностардың, т.б.) қарама-қарсы мүдделері мен мақсаттарының қақтығысуынан туындайтын жағдай. Ол қоғамдағы тұрақсыздықтың белгісі болып табылады. Саяси шиеленіс — кез келген қоғамда орын алуы мүмкін табиғи құбылыс. Алайда оны дер кезінде шешіп, конструктивті арнаға бұру – билік пен қоғамның бірлескен жауапкершілігі.

Демократиялық мемлекеттерде шиеленіс келісім мен диалог арқылы шешіледі, бұл – тұрақты дамудың негізі.
Шиеленіске адамзат өте ертеден-ақ көңіл аударған. Мысалы, б. з. б. VII—VI ғасырларда қытай фәлсафашылары дүниедегі нәрселердің бәрінің қозғалыс көзі оң (ян) және теріс (инь) бастаулардан тұрады деп есептеді. Ежелгі грек фәлсафашысы Герак- лит заттар мен құбылыстардың дамуы қарама-қарсылықтардың күресінен туады деді. Макиавелли қоғамдық процестердің дамуында қайшылықтардың пайдалылығын атап көрсетті. Гегель қарама-қарсылықтардың қайшылықтары мен күресін жоғары бағалады. Саяси шиеленістер теориясына әсіресе көп көңіл бөлген — марксизм. Маркс пен Энгельс "Коммунистік партияның манифесінде": "Ерікті мен құл, патриций мен плебей, помещик пен крепостной, мастер мен кіші мастер, қысқасы, езуші мен езілуші бірімен-бірі ылғи антатонист болып, бірде жасырын, бірде айқын түрде үздіксіз күресіп келді, бұл күрес әрқашан бүкіл қоғам тұрмысын революциялық түрде қайта құрумен немесе күресуші таптардың жалпы жойылуымен тынып отыратын" деген.
-Негізгі ерекшеліктері: Мүдделердің сәйкес келмеуі, қарым-қатынастың ушығуы, қоғамдық пікірдің бөлінуі, қақтығыс қаупінің артуы.
-Саяси шиеленістің себептері: Әлеуметтік әділетсіздік – бай мен кедейдің арасындағы теңсіздік, этносаралық немесе дінаралық қайшылықтар – әртүрлі ұлттар мен діни топтар арасындағы қатынастардың ушығуы, билік үшін күрес – саяси элиталар арасындағы бақталастық, саяси шешімдерге наразылық – халықтың үкіметтің шешімдерімен келіспеуі, ақпараттық және идеологиялық қақтығыстар – бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілер арқылы таралатын қарама-қайшы ақпараттар.
-Саяси шиеленістің түрлері: Ішкі саяси шиеленіс – бір мемлекеттің ішінде орын алады (мысалы, оппозиция мен билік арасындағы дау), сыртқы саяси шиеленіс – мемлекетаралық қатынастардағы қайшылықтар (мысалы, шекара даулары), этносаяси шиеленіс – ұлттық немесе этникалық топтардың қатысуымен болатын қақтығыстар, діни-саяси шиеленіс – діни көзқарастар мен саяси ұстанымдардың қайшылығы.
Саяси шиеленістің кезеңдері: Жасырын кезең – қайшылықтар әлі ашық түрде көрінбейді, ушығу кезеңі – наразылықтар, шерулер, пікірталастар белсенді түрде өрбиді, қақтығыс кезеңі – ашық саяси күрес, кейде зорлық-зомбылықпен қатар жүруі мүмкін, шешілу кезеңі – келіссөздер арқылы шешім қабылданады немесе бір тарап жеңеді.
-Шиеленісті реттеу жолдары: Диалог пен келіссөздер – тараптар арасында тікелей сөйлесу, медиация (делдалдық) – үшінші тараптың көмегімен келісімге келу, заң аясында реттеу – сот, парламент, құқық қорғау органдарының араласуы, халықтық дипломатия – азаматтық қоғамның (NGO, БАҚ, ғалымдар) қатысуы, білім және ақпараттандыру – халыққа нақты ақпарат жеткізу арқылы жалған түсініктерді жою.
-Саяси шиеленістің салдары
Теріс салдарлар, қоғамдық тұрақсыздық, экономикалық құлдырау, азаматтық соғыс қаупі, этностар арасында араздық.
-Жағымды (шартты түрде):
Қоғамда өзгерістерге сұраныс артады, саяси жүйені реформалауға итермелейді, әлеуметтік әділеттілікке қол жеткізуге түрткі болады.

Саяси процес ұғымы: кең және тар мағынасында қолданылады.
Кең мағынасында ол қоғамның саяси жүйесінің уақыт пен кеңістікке дамып, жұмыс істеуін білдіреді. Тар мағынасында түпкілікті нақты нәтижеге жеткен белгілі бір көлемдегі процесті көрсетеді.

Мысалы, қайсы бір партия не қозғалыстың қалыптасуы, сайлаудың өткізілуі, басқарудың жаңа құрылымының дүниеге келуі және т.с.с. Қоғамдық өмір, оның ішінде саяси сала-өте күрделі құбылыс. Онда өмір сүріп жатқан топтардың, жіктердің, ұйымдардың мақсат-мүдделері кейде қабысып, кейде келіспей, шырмалып жатады. Соған орай күн сайын көптеген өзгерістер болып, бір саяси нұсқаулар дүниеге келіп, екіншілері өз күшін сақтап, үшіншілері өшіп дегендей, өзгеріп жататыны белгілі. Осындай саяси жүйенің бір қалыпты жағдайдан екінші жағдайға келіп, ауысуын, өзгеруін, қозғалысын саяси процес дейді. Бұл процес саяси деп аталғандықтан ондағы өзгерістер ең алдымен дилікке, оны бөлу және қайта бөлуге, азаматтарды шешім қабылдауға, басқарушылардың қызметін бақылауға және т.с.с. жұмылдыруға, халықтың саяси белсенділігін арттыруға байланысты болады.
Сондықтан саяси процестің басты мәселесі, азаматтардың әр түрлі мүдделерін біріктіріп, жинақтайтын саяси шешім қабылдауға және оны іске
асыруда. Саяси процес-күрделі құбылыс. Ол күнделікті өзгерістерден бастап, қоғамның саяси жүйесінің түбегейлі өзгерісіне дейінгі аралықты қамтиды.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин

5.5. Бақылау сұрақтары:

Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Саяси режим түсінігі мен түрлерін атаңыз.
2. Тоталитаризм және авторитарлық саяси режимдердің ерекшеліктері неде?
3. Қазақстандағы саяси режим қандай?
4.Саяси парти дегеніміз не
5.Саяси партия құрылымы
6.Саяси партияның қызметтері
7.Саяси партиялардың түрлері
8.Қазақстандағы партияларды ата
9.Солшыл партиялар олардың мақсаттары
Оңшыл партиялар, олардың мақсаттары
Сайлау процесінің этаптары
Үйге тапсырма беру. 5 мин
№6-сабақ.
5.1.Тақырыбы: Аралық бақылау №1
Әлемдік саясат.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлемдік саясат және халықаралық қатынастар.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин

4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Әлемдік саясат — мемлекеттердің және басқа халықаралық субьектілердің әлемдік сахнадағы іс-әрекетінің жиынтығын айтамыз. Ол әлемдік қауымдастықтың өміріне қатысты шешімдерді шығару және оларды жүзеге асыруды, мемлекеттердің түбегейлі мүдделеріне сәйкес ұстанымдар мен мақсаттарды қамтиды.
Әлемдік саясат халықаралық қатынастардың өзегін құрайды. Оған сыртқы саясат пен халықаралық қатынастар және халықаралық саясатқа бөлінеді.
Сырқы саясат –жеке мемлекеттердің дүниежүзілік дәрежеде іс-әрекеттері жатады. Халықаралық саясатқа Мемлекеттік мүдделерді жүзеге асыруға бағытталған мемлекеттер, жеке адамдар т.б. арасындағы қоғамдық қатынастарды айтамыз. Халықаралық қатынастар деп халықтар, мемлекеттер Мемлекеттік жүйелер арасындағы дүниежүзілік деңгейде жүргізілген саясаттар жиынтығын айтады.
Қазіргі кезде әлемдік саясатты жүргуде қоғамдық-саяси ұйымдар мен қозғалыстардың белсенділігі артып келеді. Халықаралық қатынастарда негізгі рөлді мемлекет атқарады. Мемлекеттердің халықаралық қатынастардағы жағдайы, ондағы орны кәптеген себептерге байланысты. Солардың ішінде ең бастысы-мемлекеттер күшінің арақатынасы, арарсалмағы. Бұл мәселелер Қазақстан өз алдына егемендігін алғаннан кейін өзгере бастады. Тілге мемлекеттік мәртебе беріліп, өренді өзгерістер жүруде. Көп ұлтты Қазақстанда саяси, экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық, мәдени жетістіктеріне байланысты. Халық осы тұрған жері мен заңын, саяси өміріне жауаптылықпен қарауы да заңдлықтарда айтылған.
Қоғамның саяси өмірінде орын алатын мәселенің бірі-дін. Мысалы АҚШ-тағы ұлтазаттық күрес кезінде діни қайраткерлердің көбі реолюцияға қатысып, түрлі азаматтық құқық жағдайлары жөнінде болды. Мұсылман елдерінде ислам мемлекетін құру, ел Конституциясының Құранға сәйкес келуін талап ету, шариат заңдарн сақтау идеялары діннің саяси процесіне ықпал ететіндігін байқатты.
Қазақстан Республикасында заң баптарына сай әркімнің ар-ождан бостандығына құқығы бар. Мұның бәрі елімізде дінге деген көзқарастар түбегейлі өзгеріп, халқымыз адамзат өркениетінің, рухани байлығының бір кзі-дінімен қайта қауышуда.
Халықаралық саясатпен тығыз байланысты ұғым «ұлттық мүдде». Бірақ әлемдегі мемлкекеттердің көпшілігі көпұлтты. Сондықтан Мемлекеттік мүдде мен ұлттық мүдде

сәйкес келе бермейді. Ұлттық мүддемен етене байланысатын ьағы бір ұғым «ұлттық қауіпсіздік».

Сыртқы саясаттың қалыптасуына әр түрлі жағдайлар ықпал жасайды. Оның ең маңыздысы-мемлекеттің орналасқан географиялық ортасы. Халықаралық саясатты қалыптастыруға идеологияның да қатынасы бар.

Қазақстанның сыртқы саясатының негізінде өзінің қауіпсіздігін, егемендігі мен территориялық тұтастығын қамтамасыз ететін, мемлекетіміздің дүниежүзілік қауымдастыққа енуіне, республика ішіндегі реформаларды жүзеге асыруға, оның тиімді және әсіңкі экономика, тұрақты демократиялық институттар жасауға, Барлық республика халқының құқығы мен бостандықтарын қорғауға қолайлы жағдайлар жасау мүдделері жатыр.

Жеке адамдардың саяси белсенділігі мен ететін ықпалды әр түрлі. Саясатқа қатысу шамасына қарай олард мынадай түрлерге бөледі. Қоғамның қарапайым мүшесі. Саяси жұмысқа тура араласпайтындар. Өз еркімен саяси жұмысқа араласатындар. Саяси қайраткерлер. Кәсіби саясаткерлер. Жеке адамдардың саяси белсенділікке қатысу мүмкіндігі мол болса, қоғамдағы орны өте жоғары болады. Тұлғаның саяси өмірге белсенді араласуы үшін материалдық, әлеуметтік-мәдени, саяси-құқықтық алғышарттар қажет. Сондықтан да демократиялық мемлекет өз мүшелерінің жалпы мәдениетін, оның ішінде саяси сауатын көтеруге тырысады.

Саяси ғылымда негізгі орын алатын және мәні бар мәселелердің бірі- адам бостандықтары мен құқықтары. Жеке адам құқығы мәселесіне аса зор үлес қосып, тарихта өшпес аттарын қалдырған ойшылдар: Т.Гоббс, Дж.Локк, Ш.Монтескье, Ж.Ж.Руссо. т.б. Олар адам құқығының негізгі қағидаларын ең алғаш анықтап, белгілеп бергендер болды.

Сайып келгенде, Қазақстан егеменді және тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасты және әлемдік қоғамдастықтың толық құқылы мүшесіне айналды. Сонымен қатар республиканың халықаралық деңгейде мүдделі болып отырған келелі мәселесіқарусызданы мен халықаралық қауыпсіздікті нығайту, аймақтық жанжалдарды реттеу және бейбітшілікті қолдау жәніндегі операциялардың тиімділігін арттыру, адам құқықтарын, ортаны, ішкі ахуалды жақсарту мен дамыту.

Қазақстан Республикасы сыртқы саясатты шынайы жүргізумен бірге, өз елінің ішкі ахуалында жақсартып, әлем елдерінің (50 алпауыт елдер) қатарынан шығуды және болашаққа өркениетті, құқықтық қоғам орнатуына сенімі мол егеменді елге айналуды жоспарлап қана қоймай оны өз халқының қолдауымен жүзеге асыруды да саяси бағдарламалармен қызмет жасауда.

№1-ші аралық бақылауға арналған сұрақтар

1. Саясаттану ғылымы.
2. Саяси ғылымының даму тарихы және негізгі кезеңдері.
3. Саясаттану ұғымдары,әдіс-тәсілдері мен қызметтері
4. Саясаттанудың негізгі парадигмалары.
5. Саясаттанудың басқа қоғамдық ғылымдармен байланысы.
6. Саяси ілімдер тарихы.(Ежелгі дәуірден және қазіргі кезеңге дейін). Қазақ даласындағы саяси ой пікірлер. XX ғасырдағы саяси ілім.)
7. Саяси билік.Саяси жүйе. Демократия.
8. Мемлекет және азаматтық қоғам.Саяси партиялар мен қоғамдық- саяси қозғалыстар.

9. Саяси элита және саяси топ бастаушылық.
10. Тұлға саясаттың субъектісі мен объектісі.
11. Жеке адамның құқығы мен бостандықтары.
12. Әлеуметтік топтар мен этникалық бірлестіктер.
13. Саяси идеология, мәдениет және саяси әлеуметтену.
14. Саяси сана және саяси идеология. Қазіргі идеялогияның негізгі түрлері.
15. Саяси шиеленіспен саяси процесс.
16. Саяси процесс және саяси бейімделу.
17. Саяси жанжалдар.
18. Саяси жанжалдар мен дағдарыстарды реттеудің әдістері мен түрлері.
19. Этносаяси жанжалдар.
20. Саяси процесс туралы ұғым.
21. Саяси процесстің жіктелуі.
22. Әлемдік саясат.
23. Әлемдік саясат және халықаралық қатынастар.
24. Жаңаша саяси ойлау және халықаралық қатынастар.
25. Егеменді Қазақстан халықаралық қатынастар жүйесінде.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
1.Тапсырма: сөз жұмбақ
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
Саяси элитаның түсінігі
Саяси элитаның қызметі
Саяси элиталардың қалыптасуы
Саяси элиталардың жіктелуі
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№7- сабақ.5.1.Тақырыбы: Әлеуметтану -ғылым.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтанудың қалыптасуы, оның зерттеу объектісі мен пәні.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин

5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Әлеуметгану- қоғам жөніндегі ғылым. Оны өз алдына ғылым етіп, негізін салған француз ғылымы Огюст Конт (1798- 1857) еді. Бұған дейін қоғамның өмір сүруі мен дамуы жөнінде түрлі ілімдер Шығыс және Батыс ойшылдарының жалпы философиялық көзқарастарының құрамдас бөлігі іспетті қарастырылып келген еді. Қоғамның дамуында ғасырлар бойы өзіндік ерекше, бірегей көзқарастар қалыптасып, ол туралы, әсіресе, саясат, мораль, ғылым, дін, өнер мәселелері көне Үнді, көне Қытай, көне грек философтарының, Еуразияның орта ғасырлық және жаңа заман ойшылдарының еңбектерінде баяндалған болатын. Әлеуметтану философиядан бөлінгенімен, қоғамның біртұтастығын, оны дамытатын қозғаушы күштерді, тағы басқа да проблемаларды қарастырумен шектеліп қалмайды. Ол қоғам өмірінің барлық жақтарын қарастырады, соның ішінде мемлекет, саясат, құқық, экономика, мораль, өнер, дін және қоғамдық дамудың басқа да жақтарына қатысты проблемаларды шешумен айналысып, кейіннен олардың өздерін жекелеген ғылым салаларына, зерттеу пәніне айналдырады. Алайда, қоғам дамуына байланысты оның жекелеген салалары жөніндегі білімнің жинақталуына орай, әлеуметтану бір ғана қоғамдық әмбебап теория ретіндегі рөлін біртіндеп жоғалтты. Оның құрамынан саясаттану, құқықтану, саяси экономия, этика, эстетика, т.б. бірнеше ғылымдар жеке бөлініп шықты. Содан, яғни XIX ғасырдың ортасынан бастап әлеуметтану дербес ғылым болып дами бастады, бұл жағдай, біріншіден, 5 өзінен бөлініп шыққан білім салаларына қатысты болса, екіншіден, бұған дейінгі әмбебап философиялық жүйелерге де байланысты еді. Бірте-бірте, уақыт озған сайын қоғам дамуын тұтас әлеуметтік организм ретінде қарастыру, оның объективті және субъективті жақтарының өзара әрекеті, тарихи дамудағы материалдық пен руханилықтың диалектикасы, әлеуметтік прогрестің алғышарттары, азаматтық қоғам, гуманизм, әлеуметтік әділеттілік проблемалары, сайып келгенде, осының бәрі әлеуметтанудың назар аударатын және зерттеу пәнінің іргесін қалайтын бірден-бір жол болды. Соның нәтижесінде XIX ғасырда аталмыш мәселелерді шешу жолдарын ұсынған бірнеше жалпы әлеуметтану көзқарасы қалыптасты. Сол көзқарастардан көпшіліктің мойындағаны Георг Вильгельм, Фридрих Гегель, Огюст Конт, Герберт Спенсер, Карл Маркс, кейіннен Эмиль Дюркгейм, Макс Вебер, Габриель Тард, т.б. әлеуметтанушылардың әлеуметтік теориялары болатын. Осы аталған ойшылдардың әрқайсысы тарихи процесті ғылыми түрде түсіндіруге аса құнды үлес қосты. Олардың қоғам дамуы жөніндегі тұжырымдамалары өмірдің және ғылымның алға қойған сауалдарына бірегей және мазмұны терең жауаптар қайтарды, сондықтан да олардың ілімдері қазіргі әлеуметтік проблемаларды шешуде де өздерінің

маңыздылығын жоғалтқан жоқ. Әлеуметтану әмбебап философия жүйесінен бөлініп, жеке ғылым больш дамығанына қарамастан, өзінің философиялық мазмұнын әлі де толық жойған емес. Ол философиялық мәндегі қоғам дамуына талдау жасау және барынша терең зерттеу жүргізуде жалпы әлеуметтануды кеңейтуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, жалпы теориялық әлеуметтану өзінің іргелі ережелерімен және байыпты қорытындыларымен де, философиялық ғылым тұрғысында да көзге түсіп келеді. Сөйтіп, философиялық алғышарттарға сәйкес жалпы теориялық әлеуметтану қалыптасты. Кейбір философиялық тұжырымдамаларға, жетекші рөл атқарып келген белгілі бір дүниетанымға жалпы теориялық әлеуметтану арқа сүйейді. Бұл тұжырымдаманың ұстанымымен мына мәселелер: қоғам дамуының қозғаушы күштері проблемалары, әлеуметтік процестерді бағыттау мәселелері, тұлғалардың өзара әрекеті, әлеуметтік топтардың және қоғамның арақатынасы, тарихи дамудағы материалдық және рухани дүниенің өзара әрекеті, яғни қоғам өмірі мен дамуының аса іргелі проблемалары шешіледі. Оларды шешу методологиясы, дәлірек айтсақ, басқа да әлеуметтану проблемаларын жүзеге асыруды қажет етеді, соның ішінде жалпыламалыққа біршама қатысты болғанымен, жеке сипаттағы мәселелерді шеруді қолға алады. 6 Әлеуметтанушының осы саланы зерттеу кезінде басшылыққа алатын дүниетанымы мен методологиясы философия мен әлеуметтанудың әрдайым органикалық байланыста болатынын көрсету. Сонымен қатар, бұл ғылым салалары өз дербестіктерін де сақтап келеді. Әлеуметтанудың дербестігін кезінде француз әлеуметтанушысы Эмиль Дюркгейм атап көрсеткен еді. Ол өзінің «Әлеуметтану әдісі» деген еңбегінде «Әлеуметтану ерекше және жеке-дара ғылым» екенін жазьш, оның әлеуметтік фактілерді объективті зерттеуге бағытталғанын түсіндірді. Әлеуметтанудың ғылыми сипаты мен мазмұны жөніндегі осындай байыпты пікірді қазіргі көптеген белгілі әлеуметтанушылар ұстанып отыр, солардың арасында П. Лазарсфельд, Р. Мертон, Т. Парсонс, т.б. бар. Олар әлеуметтануды Философиялық ғылым деп сыңаржақгы пікір білдірген емес. Алайда, олар кептеген әлеуметтік құбылыстарды түсіндіруде философиялық дәлелдемелерге жүгінеді, соның ішінде позитивизм, прагматизм, интуитизм, т.б. солар сияқты ағымдарға сілтеме жасайды. Ол орынды нәрсе. Өйткені қайсыбір қоғамдық құбылысты әлеуеттік терең зерттеу логикасының өзі сол талдау мен сараптаудан туындайтын қорытындыларды философиялық ой елегінен өткізуге әкеліп соқтырады. Түптеп келгенде, қазіргі әлеуметтану тұтас әлеуметтік жүйе күйіндегі, қоғам жөніндегі, оның жүйешелері (подсистема) мен жекелеген элементтері туралы өз алдына дербес ғылым. Кез келген қоғамдық құбылыс қоғамның әлеуметтік жүйесінің элементі болып саналады. Осы жүйенің шеңберінде бүкіл әлеуметтік құбылыстар мен процестер, олардың өзара бір-бірімен әрекеті ғылыми сараптаудан өтеді Қоғам жүйесі түзілім ретінде өзінің элементтерімен және сол элементтердің кез келген жиынтығымен салыстырғанда ғана ерекше сапаға ие болады. Ежелгі ойшылдардың пайымдауынша, тұтастық өзі қамтитын бөліктердің жиынтығынан әлдеқайда үлкен. Оның элементтері интегративтік тиімділікке жетіп, тұтастық жаңа сапаға ие болады. Бұл жаңа сапалар қоғамның жүйесі ретінде белгіленеді. Қоғам осы сапаларға байланысты езін қалыптастыратын субъектілерден, әлеуметтік институттардан, қоғамдық өмір салаларынан, т.б. сол сияқтылардан дербестігін сақгап қалады. Ең алдымен қоғамның өмір сүру механизмдерін зерттейтін, түрлі субъектілердің өзара әрекетін зерделейтін, ұйымдар мен әлеуметтік институттарды қарастыратын әлеуметтану ғылымы баяндалған жағдайды ерекше белгілеп, дәлелдейді.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест

тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Саяси идеология
2.Саяси идеология және оның қызметтері
3.Саяси сана саяси өмірді сипаттайтын жалпы категория
4.Саясаттану ілімінде бұл тақырыптың маңызы қандай
5.Саяси мәдениет дегеніміз не
6.Саяси мәдениеттің қызметтері
7.Саяси шиеленістер мен дағдарыстардың себептерін түсіндіріңіз.
8.Қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстанның рөлі қандай?
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№8- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Дүниежүзілік әлеуметтану.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Огюст Конт-позитивтік әлеуметтануды негіздеуші. Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері. Марксткік әлеуметтанудың ілімдері. Э.Дюрккейм мен М.Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары.
Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;

в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Әлеуметтану – қоғам мен әлеуметтік құбылыстарды зерттейтін ғылым. Ол XIX ғасырда жеке ғылыми сала ретінде қалыптасты. Әлеуметтанудың негізін қалаған классиктердің қатарына Огюст Конт, Герберт Спенсер, Карл Маркс, Эмиль Дюркгейм және Макс Вебер жатады. Бұл ғалымдардың идеялары қазіргі әлеуметтанудың теориялық іргетасын қалады.

Огюст Конт – позитивтік әлеуметтанудың негізін салушы

Огюст Конт (1798–1857) әлеуметтану терминін алғаш енгізіп, оны табиғи ғылымдар секілді нақты деректерге сүйеніп зерттеу қажет деп санады.

Огюст Конт (1798–1857) әлеуметтану ғылымының негізін салушылардың бірі. Ол «әлеуметтану» (sociologie) ұғымын алғаш енгізіп, оны нақты, объективті заңдылықтарды зерттейтін ғылым ретінде сипаттады. Конттың позитивтік философиясы бойынша, адамзат дамуы үш кезеңнен өтеді: теологиялық, метафизикалық және позитивтік. Позитивтік кезеңде ғылыми әдіс арқылы қоғамды зерттеу басты орын алады. Конт әлеуметтануды физика, биология сияқты нақты ғылымдар қатарына қосып, қоғамды жүйе ретінде түсінуді ұсынды. Оның пікірінше, қоғам тұрақтылық (статика) пен ілгері даму (динамика) элементтерінің бірлігінен тұрады.

Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері

Герберт Спенсер (1820–1903) қоғамды биологиялық организммен салыстырып, эволюциялық көзқарасты қолданды. Ол қоғамның құрылымын, институттарын тірі организмнің мүшелеріне теңеді: әрбір институттың (отбасы, мемлекет, экономика) өзіндік қызметі бар және олар бірігіп тұтас жүйе ретінде жұмыс істейді. Спенсер «тірі қалуға бейімделу» ұғымын енгізіп, қоғамдағы өзгерістерді табиғи сұрыпталумен байланыстырды. Оның әлеуметтік дарвинизмі бойынша, қоғам әлсіз құрылымдарды ығыстырып, күштілердің үстемдігін қамтамасыз етеді. Ол мемлекет рөлін шектеулі деп қарап, либералды көзқарасты ұстанды.

Маркстік әлеуметтанудың ілімдері

Карл Маркс (1818–1883) қоғам дамуының негізін экономикалық қатынастар мен өндіріс тәсілінен іздеді. Оның пікірінше, қоғам таптарға бөлінеді: өндіріс құралдарына ие үстем тап (буржуазия) және жалдамалы еңбекші тап (пролетариат). Бұл таптар арасында қақтығыс — тарихи дамудың қозғаушы күші. Маркс өндірістік базис пен қондырма арасындағы байланысты көрсетті: базис (экономика) қоғамдағы саясат, құқық, дін сияқты салаларды анықтайды. Ол қоғамдық-экономикалық формацияларды (құл иеленушілік, феодализм, капитализм, социализм) сипаттап, олардың тарихи ауысуын материалистік тұрғыдан түсіндірді.

Эмиль Дюркгеймнің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары

Эмиль Дюркгейм (1858–1917) әлеуметтануды өз бетінше дербес ғылым ретінде қалыптастырды. Ол әлеуметтік құбылыстарды «әлеуметтік фактілер» ретінде қарап, оларды жеке адам психологиясынан бөлек, қоғамнан тыс әрі мәжбүрлеуші күш ретінде зерттеді. Дюркгейм қоғамдағы ынтымақтастық түрлерін механикалық және органикалық деп бөліп, әлеуметтік бірігудің деңгейін талдады. Ол суицид мәселесін статистикалық әдіспен зерттеп, әлеуметтік байланыс деңгейі адамның өміріне әсер ететінін дәлелдеді. Дюркгейм қоғам тұрақтылығы мен әлеуметтік нормалардың рөлін ерекше атап өтті.

Макс Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары

Макс Вебер (1864–1920) әлеуметтануда түсіндірмелі (интерпретативті) әдісті ұсынды. Ол әлеуметтік әрекетті талдаудың негізіне жеке адамның субъективті мағынасын қойды. Вебер

идеалды типтер әдісін енгізіп, әлеуметтік құбылыстарды салыстырмалы модельдер арқылы түсіндіруге тырысты. Ол рационализация процесін зерттеп, Батыс қоғамының дамуында діни этиканың, әсіресе протестанттық еңбектің маңызын көрсетті. Вебер билік пен легитимділіктің үш түрін ажыратты: дәстүрлі, харизмалық және заңды-рационалды. Ол қоғамды көпқырлы, күрделі құрылым ретінде қарастырып, әлеуметтік стратификацияға экономикалық, саяси және әлеуметтік өлшемдерді қосты.

Дүниежүзілік әлеуметтану осы бес ойшылдың теориялық мұрасымен тығыз байланысты. Конт – әлеуметтануды ғылым ретінде негіздеді, Спенсер – эволюциялық көзқарасты енгізді, Маркс – таптық қатынастарды ашып көрсетті, Дюркгейм – әлеуметтік құрылымды зерттеді, Вебер – индивид әрекетін талдауға ден қойды. Бұл ғалымдардың идеялары әлеуметтанудың даму бағытын анықтап, қазіргі теориялар мен зерттеу әдістеріне жол ашты.

5.4.Иллюстративті материал:

а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Сабақты қорытындылау. 5 мин

5.5. Бақылау сұрақтары:

Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:

1. Әлемдік саясат дегеніміз не
2. Сыртқы саясат
3. Ішкі саясат
4. XXIғасырдағы халықаралыққатынастар дамуы қандай деп ойлайсыз
5. Қазақстанның қазіргі сыртқы саясатының негізгі мақсаттары
6. Қазақстанның қазіргі сыртқы саясатының негізгі принциптері
7. ҚР егемен мемлекет

1. Қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстанның рөлі қандай?
2. Бес институционалдық реформаларды жүзеге асырудағы 100 нақты қадам
3. Ұлт жоспарының мазмұнын атаңыз.
4. «Қазақстан-2050 Стратегиясы»-ның негізігі бағыттары қандай?

Үйге тапсырма беру. 5 мин

№9- сабақ.

5.1.Тақырыбы: Қазақстанда әлеуметтану ой -пікірінің дамуы.
XIX ғасыр-XX ғасырдың бірінші жартысы.

Сағат саны: 90 мин

Сабақ түрі: теория

5.2. Мақсаты: Ш.Ш.Уалихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамалары. Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары. Абайдың әлеуметтанулық ой-пікірлері. А.Байтұрсыновпен Ә.Бөкейхановтың әлеуметтанулық көзқарастары.

Сабақтың барысы:

1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3. Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4. Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6. Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі:– 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру.25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Қазақстанда әлеуметтану ғылымы ресми түрде XX ғасырда қалыптасқанымен, оның идеялық негіздері әлдеқайда ерте — XIX ғасырдағы қазақтың ағартушы ойшылдарының еңбектерінен бастау алады. Бұл кезеңде әлеумет туралы ойлар негізінен ағартушылық, ұлттық сананы ояту, әділетті қоғам құру секілді тақырыптармен сабақтас болды.
Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары
Ыбырай Алтынсарин (1841–1889) — қазақтың алғашқы ағартушы-педагогы, қоғам қайраткері, мұғалім және жазушы. Оның әлеуметтік көзқарастары қазақ қоғамының өркениеттік даму жолына түсуіне, білім мен тәрбиенің қоғамдық маңызын түсіндіруге бағытталды. Ыбырайдың идеялары XIX ғасырдың екінші жартысындағы патриархалды-феодалдық қоғам шеңберінен шығуға ұмтылған қазақ даласындағы прогрессивтік қозғалыстың бөлігі болды.
Ағартушылық идеялары және әлеуметтік теңдік
Ыбырай Алтынсарин білімді әлеуметтік әділеттің және қоғамдық дамудың негізі деп білді. Оның пікірінше, білім — жеке адам мен бүкіл қоғамды алға сүйрейтін басты құрал. Ол қазақ халқының артта қалуының басты себебін надандықта, қараңғылықта деп түсінді. Осы себептен ол халықтың, әсіресе балалар мен әйелдердің білім алу құқығын жақтады. Бұл көзқарастары арқылы ол әлеуметтік теңдік идеясын ұсынды: барлық адам жынысы мен әлеуметтік тегіне қарамастан білімге тең қол жеткізуі тиіс.
Қоғамдағы әйел рөлі туралы көзқарасы
Ыбырай Алтынсарин әйелдің қоғамдағы орнын көтеруге ерекше мән берді. Ол қыздарға арналған мектептер ашып, қазақ қыздарының оқу-білім алуын қолдады. Бұл оның дәстүрлі көзқарасқа қарсы тұрған, жаңашыл позициясын білдіреді. Ол әйелдерді тек отбасы аясында емес, қоғам мүшесі ретінде тануды ұсынды. Осылайша, Ыбырай қазақ қоғамындағы әлеуметтік құрылымды өзгертуге ұмтылды.
Еңбек және адамгершілік тәрбиесі
Ыбырай Алтынсарин өзінің шығармаларында еңбекке адалдық, қарапайымдылық, әділдік, қайырымдылық сынды әлеуметтік құндылықтарды насихаттады. «Кел, балалар, оқылық», «Өнер, білім бар жұрттар» секілді өлеңдері арқылы ол еңбек ету — адамның дамуы мен қоғамның өркендеуінің негізі екенін көрсетті. Ол малға немесе байлыққа табынуды емес, рухани-адамгершілік байлықты жоғары қойды.
Мектептің әлеуметтік рөлі
Алтынсарин мектепті тек білім беретін орын емес, қоғамды алға бастайтын, жаңа әлеуметтік сана мен мәдениетті қалыптастыратын орталық ретінде қарастырды. Ол орыс-қазақ мектептерін ашып, зайырлы білім берудің қажеттілігін түсіндірді. Мектеп — адамның әлеуметтік тұлға

ретінде қалыптасуына әсер ететін маңызды институт деп білді. Ол оқу бағдарламаларына діннен бөлек жаратылыстану, география, арифметика секілді нақты пәндерді енгізуді ұсынды.

Қоғам мен мемлекетті жаңғыртуға ұмтылыс

Ыбырай Алтынсарин патшалық Ресей құрамындағы қазақ даласының отарлық езгісіне қарсы ашық шықпаса да, білім арқылы ұлттың ішкі әлеуетін көтеріп, болашақта тәуелсіз, мәдениетті, өркениетті қоғам қалыптастыруды мақсат етті. Ол отарлық әкімшілікке қызмет ете отырып, қазақ халқының мүддесін қорғауға, мемлекеттік басқару жүйесіне ұлттық менталитетке жақын кадрларды тартуға күш салды.

Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары — қазақ қоғамын жаңғыртуға бағытталған прогрессивтік ойлардың жиынтығы. Ол білім, әлеуметтік теңдік, әйелдер құқығы, еңбек пен адамгершілік арқылы қоғамды өркениетке жеткізуге ұмтылды. Оның идеялары қазақтың ұлттық сана-сезімінің оянуына және әлеуметтену процесінің жандануына зор үлес қосты.

Абай Құнанбайұлының әлеуметтік көзқарастары

Абай Құнанбайұлы (1845–1904) — қазақтың ұлы ойшылы, ақын, ағартушысы және қоғам сыншысы. Оның әлеуметтік көзқарастары қазақ қоғамының ішкі қайшылықтарын, рухани тоқырауын, әлеуметтік әділетсіздіктерді терең талдап, соған қарсы күресте білім, еңбек, парасаттылық пен адамгершілікті ұсынумен ерекшеленеді. Абай көзқарастары XIX ғасырдың соңы мен XX ғасыр басындағы қазақ халқының ұлттық жаңғыруына бастама болған идеялық негіз болды.

Надандық пен жалқаулыққа қарсы күрес

Абай қазақ халқының мешеулігінің себебін сырттан емес, ішкі жағдайдан — надандық, жалқаулық, өсек, күншілдік, еріншектік сынды мінездерден көрді. Оның «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым», «Бес нәрсеге асық бол, бес нәрседен қашық бол» деген өлеңдерінде халықтың рухани әлсіздігін сынай отырып, оған қарсы тұрудың жолдарын ұсынды. Ол адамды қоғамның жауапты мүшесі ретінде тәрбиелеуді мақсат етті.

Білім мен ғылымды әлеуметтік ілгерілеудің негізі ретінде қарастыруы

Абай әлеуметтік ілгерілеудің кілтін ғылым мен білімнен көрді. Ол шығыстық діни біліммен қатар еуропалық рационализм мен ғылыми прогресті қолдады. «Ғылым таппай мақтанба», «Интернатта оқып жүр» сынды өлеңдерінде жастарды ғылымға, еңбекке, ақыл мен санаға сүйенуге шақырды. Абайдың пікірінше, білімсіз ел — әлсіз, бағынышты қоғам.

Әлеуметтік әділет және адам теңдігі

Абай теңдік пен әділеттілікті әлеуметтік қатынастардың басты қағидасы ретінде қарастырды. Ол би-болыстардың парақорлығы мен әділетсіз сот жүйесін өткір сынап, халыққа қызмет ететін әділ билік идеясын ұсынды. Оның «Біреудің кісісі өлсе, қаралы — ол» деген жолдарында жалпыадамзаттық гуманизм, адам өміріне деген құрмет байқалады.

Еңбек пен кәсіптің әлеуметтік маңызын көтеруі

Абай қоғам дамуы үшін еңбек пен кәсіптің қажеттілігін ерекше атап өтті. Ол бекер мал шашу мен арамдықпен байығандарды сынап, адал еңбектің маңызын дәріптеді. «Еңбек қылмай ер оңбас, бірлік қылмай ел оңбас» деген нақыл сөзінде еңбек пен ынтымақтың қоғам дамуы үшін негізгі шарт екенін көрсетті. Абай мал бағып, дәстүрге ғана сүйенген өмір салтына тоқмейілсу — ұлттық тоқырауға әкеледі деп санады.

Адамгершілік пен толық адам концепциясы

Абайдың әлеуметтік философиясының негізінде — «толық адам» ұғымы жатыр. Толық адам — жүрек, ақыл, қайрат үйлескен, өз қоғамына пайдалы тұлға. Ол бұл қасиеттердің бірлігі арқылы адам өзінің ғана емес, тұтас қоғамның да рухани өсуіне ықпал ететінін түсіндірді. Абай «адам

бол» деген ұран арқылы жеке тұлғаның адамгершілік кемелденуін жалпы әлеуметтік жаңғырумен байланыстырды.

Ұлттың болашағы туралы көзқарастары

Абай Құнанбайұлы қазақ елінің болашағын білімді, мәдениетті, парасатты ұрпақ тәрбиелеумен байланыстырды. Ол орыс мәдениетінен пайдалы жақтарды үйреніп, ұлттық құндылықтарды сақтай отырып жаңғыру идеясын ұсынды. Абай үшін ұлттың өркендеуі — рухани серпіліс пен әлеуметтік жауапкершілікпен тығыз байланысты процесс.

Абай Құнанбайұлының әлеуметтік көзқарастары — қазақ қоғамының ішкі жаңғыруына, адамгершілік, білім мен әділеттілікке негізделген прогрессивтік бағдар. Ол қоғамдағы кемшіліктерді ашық сынап, одан шығу жолын көрсетіп берді. Абай ілімінің өзегі — жеке тұлға мен қоғамның рухани және әлеуметтік тұтастығын қалыптастыру.

Ахмет Байтұрсынұлы (1872–1937) — қазақ халқының көрнекті ағартушысы, қоғам қайраткері, реформатор-лидер, лингвист, публицист және «Алаш» қозғалысының негізін қалаушылардың бірі. Оның әлеуметтанулық көзқарастары ұлттық сана, мәдениет, білім, тіл, әділетті басқару және қоғамның жаңғыруы мәселелерімен тығыз байланысты болды. Ол қазақ қоғамын отарлық езгіден босатып, өркениетті, ұлттық дербестігі бар заманауи ұлт қалыптастыруды көздеді.

Ұлт пен ұлтшылдық туралы көзқарасы

Ахмет Байтұрсынұлы үшін ұлт — тек биологиялық немесе рулық түсінік емес, тарихи, тілдік, мәдени тұтастығы бар әлеуметтік организм. Ол нағыз ұлтшылдықты халыққа қызмет ету, оны рухани, мәдени, саяси жағынан жетілдіру деп ұқты. Оның айтуынша, «Ұлтқа қызмет ету — білімнен, мінезден, қайраттан» туады. Ол жалаң ұраншылдыққа емес, әлеуметтік жауапкершілікке негізделген ұлтшылдықты қолдады.

Отарлық езгі мен әлеуметтік әділет мәселесі

Байтұрсынұлы патшалық Ресейдің отарлық саясатын қатты сынға алды. Ол қазақ халқының экономикалық, саяси және рухани тәуелсіздігін қалпына келтіру жолында күресті. Оның еңбектерінде әлеуметтік әділет, халықтың өзін-өзі басқару құқығы, теңдік, құқықтық реформа идеялары кең көрініс тапқан. Ол қазақ қоғамындағы отарлық қысымның кесірінен туған әлеуметтік тоқырауды жою үшін ең алдымен халықтың саяси сауатын көтеруді ұсынды.

Білім мен ағартушылықтың әлеуметтік рөлі

Ахмет Байтұрсынұлы ағартушылықты қоғамды өзгерту мен әлеуметтік жаңғырудың негізгі құралы деп білді. Ол халықтың жаппай сауаттануы — әлеуметтік теңдікке, өркениетті қоғамға жетудің басты жолы екенін айтты. Оның «Маса» жинағындағы өлеңдер мен публицистикалық мақалаларында білімсіздік, сауатсыздық, жалқаулық сыналып, белсенді азамат болуға шақырулар бар.

Тіл мен мәдениет — ұлттық тұтастықтың тірегі

Байтұрсынұлы тілді тек қарым-қатынас құралы емес, ұлттың жаны, рухы, болмысын айқындайтын әлеуметтік институт ретінде қарастырды. Ол қазақ тілін реформалап, ұлттық әліпбиді жасауы арқылы халықты бір ортақ мәдени кеңістікке біріктіруді мақсат етті. Оның «Тіл – құрал» еңбегі арқылы тіл білімімен қатар, ұлттық сана мен әлеуметтік танымды қалыптастыруға тырысты.

Басқару, әділет және халық мүддесі

Ахмет Байтұрсынұлы әлеуметтік құрылымда әділетті, халыққа есеп беретін билік жүйесін жақтады. Ол «Алаш» қозғалысы арқылы демократиялық, құқықтық мемлекет құру идеяларын көтерді. Әлеуметтік теңсіздік, бай мен кедей арасындағы алшақтық, шенеуніктердің

парақорлығы оның өткір сынына ұшырады. Ол мемлекеттің міндеті — халыққа қызмет ету, білім мен әділеттілік арқылы қоғамды басқару деп санады.

Әйел теңдігі және әлеуметтік прогресс

Байтұрсынұлы әйелдердің қоғамдағы рөлін көтеру, олардың білім алу құқығын қолдау арқылы әлеуметтік жаңғырудың маңызды аспектісіне көңіл бөлді. Қазақ қыздарын оқыту, әйелдің тек отбасының емес, ұлттың болашағын қалыптастырудағы орны жайлы көзқарасы оның заманынан озық ойлай білген тұлға екенін дәлелдейді.

Ахмет Байтұрсынұлының әлеуметтанулық көзқарастары — ұлттық рухты оятуға, отарлық тәуелділіктен арылуға, мәдени тұтастықты сақтап қалуға және әділетті, білімді, еркін қоғам құруға бағытталған. Ол әлеуметтік өзгерістерді тек саяси құралдармен емес, мәдениет, тіл, білім, рухани тәрбие арқылы іске асыру қажеттігін терең түсінген. Байтұрсынұлы — қазақ қоғамының рухани-саяси модернизациясының басты теоретигі.

Әлихан Нұрмұхамедұлы Бөкейхан (1866–1937) — көрнекті мемлекет қайраткері, «Алаш» қозғалысының көсемі, публицист, ғалым, экономист және ұлт-азаттық идеяның идеологы. Оның әлеуметтанулық көзқарастары қазақ қоғамын отарлық тәуелділіктен азат етіп, заманауи ұлттық мемлекетке айналдыру, әлеуметтік әділеттілік пен құқықтық теңдік орнату идеяларымен сипатталады. Әлихан Бөкейханның ой-пікірлері XX ғасыр басындағы қазақ халқының әлеуметтік құрылымына, саяси жағдайына және мәдени дамуына терең әсер етті.

Ұлт және мемлекет туралы тұжырымдамасы

Әлихан Бөкейхан ұлтты — тарихи дамуға қабілетті, өз тілі, мәдениеті, жері мен экономикалық құрылымы бар әлеуметтік-саяси организм деп білді. Ол «халық — өзін өзі басқаруға лайықты дербес бірлік» деген ұстанымды ұстанды. Оның пікірінше, ұлттың толыққанды өмір сүруі үшін автономия, тіл, дін, мектеп, жер секілді іргелі мәселелер өз шешімін табуы тиіс. Осы тұжырымдар оның «Алаш» автономиясын құру жолындағы күресінің негізі болды.

Әлеуметтік әділет пен құқықтық теңдік

Бөкейхан қоғамда әділеттіліктің орнауын басты мақсат деп санады. Ол патша үкіметінің отарлық саясаты салдарынан қазақтардың жерінен, құқығынан айырылып, әлеуметтік жағынан теңсіздікке ұшырағанын сынға алды. Билік пен байлық бір қолға шоғырланған, халық мүддесі ескерілмейтін жүйеге қарсы шығып, әділ, құқықтық мемлекет орнатуды ұсынды. Оның ойынша, билік халықтың өзінен шығуы керек және оған есеп беруге тиіс.

Аграрлық мәселе және әлеуметтік теңдік

Әлихан Бөкейханның әлеуметтанулық көзқарасында жер мәселесі — негізгі әлеуметтік мәселе ретінде қарастырылады. Ол қазақ халқының әлеуметтік құрылымындағы басты тірек — жерге ие болу құқығы деп білді. Қазақтардың отырықшылыққа бейімделуін, аграрлық реформа арқылы қоғамның әлеуметтік тұрақтылығын қалыптастыруды ұсынды. Ол бай мен кедей арасындағы теңсіздікті жер реформасы арқылы реттеуді көздеді.

Білім мен ұлт болашағ

Бөкейхан қоғамды модернизациялаудың негізгі тетігі ретінде зайырлы білім беру жүйесін дамытуды ұсынды. Ол білім беру саласын ұлттық тілде ұйымдастыруды, ғылым мен техниканы меңгеру арқылы халықтың әлеуметтік өсуіне жағдай жасауды жақтады. Ағарту — әлеуметтік теңдік пен рухани жаңғырудың басты жолы деп білді. Мектеп пен ұстаз — жаңа ұлт қалыптастыратын негізгі құралдар ретінде қарастырылды.

Баспасөз және қоғамдық сана

Әлихан Бөкейхан баспасөзді әлеуметтік көзқарастарды таратудың, қоғамдық пікір қалыптастырудың қуатты құралы ретінде бағалады. Ол «Қазақ» газеті арқылы халыққа

әлеуметтік, саяси, мәдени мәселелерді ұдайы жеткізіп отырды. Оның мақалаларында халықты өзін-өзі тануға, өз құқығын білуге, әділетке ұмтылуға, қоғамдық белсенділікке шақыру негізгі орын алады. Бұл оның қоғамды саяси және әлеуметтік мобилизациялауға бағытталған стратегиясының бір бөлігі болды.
Әйел теңдігі және прогресс
Бөкейхан әйелдердің білім алуы мен қоғамдық өмірге араласуын қолдады. Ол әйел теңдігін әлеуметтік прогрестің ажырамас бөлігі деп есептеді. Қазақ қоғамының жаңғыруы әйелдердің қоғамдық рөлін арттырумен қатар жүруі тиіс деп санады.
Әлихан Бөкейханның әлеуметтанулық көзқарастары — ұлт-азаттық идея, әлеуметтік әділет, демократиялық билік, құқықтық мемлекет, жер реформасы, білім мен мәдениеттің дамуы секілді өзекті мәселелермен тікелей байланысты. Ол қазақ қоғамын тарихи тығырықтан алып шығу үшін заманауи ұлттық мемлекеттің үлгісін ұсынып, әлеуметтік құрылымды жаңғыртуды көздеді. Бөкейхан — ұлттық мемлекет идеясының теориялық негізін қалап, оны әлеуметтік философиямен ұштастырған қайраткер.

Шоқан Шыңғысұлы Уәлиханов – қазақтың ұлы ағартушысы, ғалым, саяхатшы әрі XIX ғасырда өмір сүрген алғашқы қазақ әлеуметтік ойшылдарының бірі. Оның әлеуметтанулық тұжырымдамасы тікелей қазақ қоғамын зерттеу, билік, дәстүр мен халықтың әлеуметтік құрылымын түсіндіруге бағытталды.
Шоқан Уәлихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамасы:
Шоқан қазақтың рулық-феодалдық құрылымын, билік жүйесін, сұлтандар мен билердің рөлін терең талдады.
Ол әлеуметтік құрылым мен құқықтық қатынастарды тарихи-этнографиялық әдіспен қарастырды.
5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Әлеуметтанудың даму кезеңдерін ата
2. Әлеуметтану пәні
3.Әлеуметтану қызметі
4. Әлеуметтік құрылым дегініміз не?
5. Әлеуметтік құрылымның басты элементтері.
6.Әлеуметтік институт, оның түрлері.
7. Әлеуметтік қауымдастық, оның түрлері.
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№10- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Қоғам -әлеуметтік жүйе ретінде.
Сағат саны: 90 мин

Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Қоғамның жүйелілік ұғымдары мен принцптері. Қоғамды жүйе ретінде қарастыру концепциялары. Қоғамның типтері, белгілері және даму заңдары.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин
5.3. Дәрістің тезисі:
Қоғам — бұл адамдардың тарихи қалыптасқан, бір-бірімен өзара әрекеттесетін, ортақ мүдде мен құндылықтарға негізделген, біртұтас әлеуметтік жүйе құрайтын өмір сүру формасы.
Қоғам — әлеуметтік қатынастар мен институттар жүйесі, онда әр адам өз орнын тауып, белгілі бір рөл атқарады.

Қоғамның негізгі белгілері

1. **Адамдар қауымдастығы** — қоғам тек адамдардан тұрады.
2. **Өзін-өзі ұйымдастыру** — ішкі басқару және реттеу жүйесі бар.
3. **Тұрақты байланыстар** — адамдар арасында әлеуметтік қатынастар орнайды.
4. **Мәдениет пен тілдің болуы** — ортақ құндылықтар мен ақпарат алмасу.
5. **Даму қабілеті** — қоғам тарихи даму үстінде болады.
6. **Институттардың жүйесі** — мемлекет, отбасы, білім, дін, экономика және т.б.

Қоғам — әлеуметтік жүйе ретінде

Әлеуметтік жүйе дегеніміз не?
Әлеуметтік жүйе — бұл өзара әрекеттесетін және бір-біріне әсер ететін әлеуметтік элементтердің (адамдар, топтар, ұйымдар, институттар) бірлігі.
Қоғам — бұл ашық, күрделі әлеуметтік жүйе:
Ашық жүйе — басқа жүйелермен (табиғат, мемлекеттер, экономика) әрекеттеседі;
Күрделі жүйе — көптеген элементтерден тұрады;
Өзін-өзі реттейтін жүйе — ішкі нормалар мен ережелерге сүйенеді;

Динамикалық жүйе — уақыт өте өзгереді, дамиды.

Қоғам — бұл **күрделі әлеуметтік жүйе**, ол көптеген өзара байланысқан элементтерден тұрады және әрбір адам сол жүйенің бір бөлігі болып табылады. Қоғам тұрақты даму үстінде болып, **институттар мен нормалар** арқылы өзін-өзі реттеп, жаңа жағдайларға бейімделіп отырады.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.
Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Қоғамдағы саяси жүйе.
2.«Саяси жүйе» теориялары. Д.Истон, Г.Алмонд және К. Дойч.
3.Саяси жүйенің әлеуметтену, бейімделу, сезіну, реттеу қызметтері.
4.Қазақстан Республикасының саяси партиялық және сайлаушылық жүйенің даму проблемалары.
5.Сайлау жүйесі.
6.Мемлекет қоғамның саяси жүйесінің негізі ядросы ретінде.
7.Мемлекет: пайда болуы, мәні, нышаны,қызметі, мақсаты. Мемлекеттің типтері.
8.Қазіргі заманғы мемлекет және оның ерекше белгілері. Азаматтық қоғамның ұғымы.
9.Азаматтық қоғамның генезисі және эволюция идеялары.
10.Азамттық қоғамды кең және тар мағынасында түсіну.
Үйге тапсырма беру. 5 мин
№11- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Әлеуметтік құрылым және әлеуметтік стратификация
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтік құрылым және стратификация ұғымдары, олардың негізгі элементтері мен формалары. Әлеуметтік мобильдік.
Қазіргі қоғамның әлеуметтік құрылымы дамуының мәселелері.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин

а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;
г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Әлеуметтік құрылым - [лат. structura - құрылым] — бұл қоғамдағы адамдардың әлеуметтік топтарға, қабаттарға, институттарға, рөлдер мен мәртебелерге бөліну жүйесі. Бұл жүйе арқылы қоғам реттеліп, адамдар арасындағы қарым-қатынас тәртіппен жүзеге асады.

Қарапайым мысалмен:

Мұғалім – білім береді.
Оқушы – білім алады.
Директор – басқарушы.
Ата-ана – бақылаушы, қолдаушы.
Олардың әрқайсысы қоғамда белгілі бір орынды, яғни әлеуметтік мәртебені алады және соған сай рөл атқарады. Бұл — әлеуметтік құрылымның көрінісі.

Әлеуметтік құрылымның негізгі элементтері:

Мысалы:

Жеке адам:	(Индивидтер)
Әлеуметтік топ:	Жастар, зейнеткерлер, әйелдер, жұмысшылар
Әлеуметтік институт:	Отбасы, білім, дін, мемлекет
Әлеуметтік мәртебе:	Дәрігер, мұғалім, студент, ана
Әлеуметтік рөл:	Басқару, тәрбиелеу, қызмет көрсету, қорғау

Әлеуметтік стратификация –

Әлеуметтік стратификация — бұл қоғам мүшелерінің әлеуметтік жіктерге (слойларға) бөлінуі. Бұл бөліну экономикалық, саяси, әлеуметтік мәртебе мен мүмкіндіктерге байланысты.
қоғамның әлеуметтік жіктелуі.

Біз қоғамның әлеуметтік құрылымын сөз еткенде қоғам өзінің құрылымы жағынан бірдей емес екендігін айтып өткен едік. Қоғам адамдарының арасында теңсіздік бар. Соған байланысты олардың әлеуметтік жүйедегі алатын орындары да бірдей емес. Жекелеген индивидтер мен адам топтарының арасында әлеуметтік жіктелу бар. Оларды жіктегенде бірқатар өлшемдер басшылыққа алынады, мәселен, табыстарының көлемі, білімдерінің деңгейі, мамандықтағы мәртебесі, билікке қатынастары.

Стратификация белгілері:
Экономикалық (табыс, меншік, байлық)
Әлеуметтік (бедел, мәртебе)
Саяси (билікке қол жеткізу мүмкіндігі)
Мәдени (білім деңгейі, ақпаратқа қол жеткізу)

Әлеуметтік мобильдік —

Бұл адамның немесе топтың бір әлеуметтік қабаттан екінші қабатқа ауысуы.

Түрлері:
Тік мобильдік — жоғары (көтерілу) немесе төмен (түсу);
Көлденең мобильдік — мәртебе өзгермейді, бірақ қызмет не сала ауысады;
Топтық мобильдік — бүтін әлеуметтік топтардың қозғалысы.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.5. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1. Индивид пен қоғам арасындағы қарым-қатынас.
2.Әлеуметтену және бірегейлік теориялары.
3.Азамттық қоғамды кең және тар мағынасында түсіну.
4.Гендерлік әлеуметтану дегеніміз не?
Үйге тапсырма беру. 5 мин

№12- сабақ.
5.1.Тақырыбы: Аралық бақылау №2 Әлеуметтік институттар және әлеуметтік процестер.
Сағат саны: 90 мин
Сабақ түрі: теория
5.2. Мақсаты: Әлеуметтік институттар ұғымы және оның анықтамасы. Әлеуметтік институттардың типтері. Әлеуметтік институттардың дамуы және олардың функциялары. Әлеуметтік үрдістер.
Сабақтың барысы:
1. Ұйымдастыру кезеңі – 5 мин.
2. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру - 25 мин
3.Жаңа сабақты түсіндіру - 35 мин
4.Жаңа тақырыпты бекіту. 15 мин
5. Сабақты қорытындылау- 5 мин
6.Үйге тапсырма беру -5 мин

Ұйымдастыру кезеңі: – 5 мин.
а) Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
б) Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
в) Сабақтың мақсаты мен міндеті.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру. 25 мин
а) Барлық оқушылырадың үй тапсырмасын орындауын тексеру;
ә) Оқушылармен уақыт бойынша жұмыс істеу;
б) Сабақты сұраудың жалпы әдісі, бақылау сұрақтарын пайдалану;
в) Оқушылылардың білімдерін бағалау;

г) Үй тапсырмасын қорытындылау.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин

5.3. Дәрістің тезисі:

Қоғам — күрделі жүйе. Оның дұрыс қызмет етуі үшін белгілі бір тәртіп, ереже, құрылым қажет. Осындай қоғамдық қатынастарды реттейтін және қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі құрал — әлеуметтік институттар.

Әлеуметтік институттар – қоғамның тірегі. Оларсыз қоғамдық тәртіп пен тұрақтылық орнауы мүмкін емес. Әлеуметтік институттар адам өмірінің барлық саласында қызмет етеді және әрбір адамның әлеуметтік орнын, рөлін анықтауға көмектеседі. Сондықтан оларды зерттеу – қоғамды терең түсінудің кілті.

Әлеуметтік институттар — бұл қоғамдағы адамдар арасындағы өзара әрекет пен қатынасты реттейтін тұрақты ұйымдар мен құрылымдар. Олар адамдардың тәртібін қалыптастырып, әлеуметтік рөлдерді атқаруға көмектеседі.

Мысалы: отбасы, білім беру жүйесі, дін, мемлекет, экономика және құқық.

Институт түрі:

Отбасы - Ана, әке, бала, неке

Білім беру - Мектеп, колледж, ЖОО

Саяси - Парламент, үкімет, сайлау

Экономикалық - Банк, еңбек нарығы, меншік

Діни - Мешіт, шіркеу, діни ұйымдар

Құқықтық - Заңдар, сот, құқық қорғау органдары

Әлеуметтік процесс ұғымы

Әлеуметтік процесс — бұл қоғамда және әлеуметтік топтарда жүріп жатқан өзгерістер мен даму динамикасы. Бұл адамдардың өзара әрекеттесуінің нәтижесінде болатын қоғамдық қатынастардың өзгеруі.

Аралық бақылау №2

1. Әлеуметтану -ғылымы.
2.Әлеуметтанудың қалыптасуы, оның зерттеу объектісі мен пәні.
3.Әлеуметтану білімнің құрылымы мен білімнің деңгейлері.
4.Әлеуметтік ұғымы.
5.Әлеуметтанудың категориялары мен заңдары.
6.Әлеуметтанудың атқаратын қызметтері.
7.Әлеуметтанудың қоғамдық жүйесіндегі атқаратын орны.
8. Дүниежүзілік әлеуметтану.
9.Огюст Конт-позитивтік әлеуметтануды негіздеуші.
10.Герберт Спенсердің әлеуметтану жөніндегі ілімдері.
11.Маркстік әлеуметтанудың ілімдері. Э.Дюрккейм мен М.Вебердің әлеуметтану жөніндегі тұжырымдамалары.
12. Қазақстанда әлеуметтану ой -пікірінің дамуы.
13. XIX ғасыр-XX ғасырдың бірінші жартысы.
14. Ш.Ш.Уалихановтың әлеуметтанулық тұжырымдамалары.Ыбырай Алтынсариннің әлеуметтік көзқарастары. Абайдың әлеуметтанулық ой-пікірлері. А.Байтұрсыновпен Ә.Бөкейхановтың әлеуметтанулық көзқарастары.
15. Қоғам -әлеуметтік жүйе ретінде.

16. Қоғамның жүйелілік ұғымдары мен принциптері.
17. Қоғамды жүйе ретінде қарастыру концепциялары.
18. Қоғамның типтері, белгілері және даму заңдары.
19. Әлеуметтік құрылым және әлеуметтік стратификация.
20.Әлеуметтік құрылым және стратификация ұғымдары, олардың негізгі элементтері
21. Әлеуметтік мобильдік.
22. Әлеуметтік институттар және әлеуметтік процестер.
23. Қазіргі қоғамның әлеуметтік құрылымы дамуының мәселелері.
24. Әлеуметтік институттар ұғымы және оның анықтамасы.
25. Әлеуметтік институттардың типтері, дамуы және олардың функциялары.

5.4.Иллюстративті материал:
а) техникалық құралдар:компьютер, интерактивті тақта, мультимедиялық құрылғы.
ә) көрнекі және дидактикалық құралдар:өзіндік жұмыстарға арналған кеспелер,тест тапсырмалары,сөзжұмбақтар.

5.5 Әдебиеттер:
1.Косов, Г. В. Саясаттану және әлеуметтану негіздері: медицина училищелері мен колледждеріне арналған оқулық / қазақ тіліне ауд. А. Н. Далибаева. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2016. - 208 с.
2.Ритцер, Д. Әлеуметтану теориясы: оқулық / Д. Ритцер, Д. Степницки ; қаз. тіл. ауд. Г.О. Әбдікерова [және т.б.]. - 10- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856 б. с. : (Рухани жаңғыру
3.Бринкерхоф, Д.Әлеуметтану негіздері: оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Астана : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).
4.Нысанбаев, А. Н. Политология: учеб. для вузов - Алматы : Эверо, 2014. - 384 б
5.Куппаева Б. Т. Политология. Т.1 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 224 с
6.Куппаева Б. Т. Политология. Т.2 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 272 с
7.Куппаева Б. Т. Политология. Т.3 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 268 с
8.Куппаева Б. Т. Политология. Т.4 : учебник для студ. вузов / Б. Т. Куппаева. - Алматы : ЭСПИ, 2023. - 296 с
9.Әлеуметтану : жаңа буынға арналған оқулық / А. Н. Тесленко, Ж. Ж. Сембина, А. Т. Аязбаева ; ҚР білім және ғылым министрлігі. "ҚазГЮУ университеті" АҚ. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2015. - 340 бет
10.Биекенов, К. У. Социология [Текст] : учеб. пособие / К. У. Биекенов, С. К. Биекенова, Г. А. Кенжакимова. - ; Рек. Учен. Советом фак. философии и политологии КазНМУ им. аль-Фараби. - Алматы : Эверо, 2014. - 472 с.
11.Әбсаттаров, Р. Әлеуметтану: өзекті мәселелер.(Екі томды оқу құралы). 1-том [Мәтін] : оқу құралы / Р. Әбсаттаров, М. Дәкенов ; ҚР Білім және ғылым министірлігі. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Пед. Ун-і. - 2-ші бас., толық. - Алматы : Қарасай, 2015. - 408 бет 12.Кемельбеков К. Б. Политология : учебное пособие / К. Б. Кемельбеков , С. М. Таскымбаева. - [б. м.] : Sky Systems, 2023. - 332 с. 6.
13.Аширов Ш. А. Саясаттану : оқу құралы / Ш. А. Аширов, К. С. Кемельбеков, С. М. Тасқымбаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 274 б.

14.Ертаев М. А. Социология : учебное пособие / М. А. Ертаев, С.М. Таскымбаева . - Қарағанда : Medet Group , 2022. - 384 с.
15.Ертаев М. А. Әлеуметтану : оқу құралы / М. А. Ертаев, С. М. Тасқымбаева, Ф. М. Қаратаева. - Қарағанды : ЖШС "Medet Group", 2022. - 330 б.

Қосымша әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев.Қызмет хроникасы.2016 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2017. - 368 бет. +эл.опт.диск.(CD-ROM).
2.Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хикаясы 2015 жыл.: басылым / ред. М. Б. Қасымбеков. - Астана : Деловой Мир Астана, 2016. - 400 бет. +эл. опт. диск (CD-ROM).
3.Жанысбеков, М. А. Основы антикоррупционной культуры : учебно-методическое пособие / - Караганда : АҚНҰР, 2016. - 198 с.
4.Синглтон Ройс А. Әлеуметтік зерттеу әдістері = Approaches to Social Research : оқулық / Ройс А. Синглтон, Брюс С. Стрейтс ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Н.Ә. Муминов. - 6-шы бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 816 б. с
5.Хейвуд Эндрю Саясаттану = Politics : оқулық / Эндрю Хейвуд ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Е. Әбдіраман. - 5-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 520 б. с
6.Коннолли Мэри Әлеуметтік жұмыс: контексі мен практикасы = Social Work:Contexts and Practice : оқулық / Мэри Коннолли, Луиза Хармс, Джейн Мейдмент ; ред. А. Б. Исембердиева ; Қаз. тіл ауд. Б. Мизамхан. - 4-ші бас. - Алматы : "Ұлттық аударма бюросы" қоғамдық қоры, 2020. - 384 б. с
7.Бринкерхоф, Д. Әлеуметтану негіздері [Мәтін] : оқулық / Д. Бринкерхоф, Р. Уейтс, С. Ортега ; Қаз.тіл.ауд.С.А Амандосова[және т.б.]. - 9- басылым. - Алматы : Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 464 б. с. : (Рухани жаңғыру).

Электронды басылымдар:

1.К.У. Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова
Социология: учебное пособие для студентов вузов. / К.У.
Биекенов, С.К. Биекенова, Г.А. Кенжакимова – Алматы: Эверо, 2020.
– 472 https://elib.kz/ru/search/read_book/109/
2.Социология. Нысанбаев Ә. Жоғары оқу орындарының
студенттеріне оқулық. Алматы, 2020. -206 бет https://elib.kz/ru/search/read_book/729/
3.Әлеуметтану Ертаев М.А., Тасқымбаева С.М., Қаратаева Ф.М. , 2020
https://aknurpress.kz/reader/web/2667
4.Әлеуметтану Тесленко А.Н., Сембина Ж.Ж., Аязбаева А.Т. , 2019
https://aknurpress.kz/reader/web/1800
5.Тәжітаева, Р.С. Саясаттану : Электрондық оқулық. . - Жетісай : "Сырдария" университеті, 2016. http://rmebrk.kz/book/1151746
6.Ритцер, Д.,, Степницки, Д. Әлеуметтану теориясы: Оқулық. - 10-басылым - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018. - 856б. -ISBN 978-601-7943-17-2. http://rmebrk.kz/book/1169728
7. Казманов Н.К., Өтемісов Б. Саясаттану: оқу-әдістемелік құралы. Алматы: «Medet Group» ЖШС, 2021. - 144 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2851
8.Аширов Ш.А., Кемелбеков Қ.Б., Тасқымбаева С.М. Саясаттану: Оқу құралы. Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2023. – 274 бет. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2841

9.Саясаттану пәніне арналған әдістемелік құрал. А. Әмірзаққызы. Қарағанды: ЖК «АҚНҰР баспасы», 2016. – 40 б. https://www.aknurpress.kz/reader/web/2347
10.Абдильдина, Х. С. Саясаттану және әлеуметтану : оқу құралы / Х. С. Абдильдина. — Нұр-Сұлтан : Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, 2021. — 96 с. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/127647
11.Исаев, А. У. Саясаттану : практикум / А. У. Исаев. — Алматы, Москва : EDP Hub (Идипи Хаб), Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 177 с. — ISBN 978-5-4497-3723-6. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/144120
12.Политология : методические указания к семинарским занятиям по курсу «Политология» для студентов всех специальностей очной формы обучения / составители Ю. Г. Астахова, Т. В. Большунова. — Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. https://www.iprbookshop.ru/55130
13.Гаджиев, К. С. Политология : учебник / К. С. Гаджиев. — Москва : Логос, 2011. — 432 с. — ISBN 978-5-98704-498-8. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/9072
14.Лекции по политологии / В. И. Якунин, С. Г. Кара-Мурза, А. А. Вершинин, А. В. Каменский. — Москва : Научный эксперт, 2014. — 304 с. — ISBN 978-5-91290-230-7. — Текст : электронный // Цифровой образовательный ресурс IPR SMART : [сайт]. — URL: https://www.iprbookshop.ru/23575
15.Политология : учебное пособие / В. Я. Дыханов, Е. Н. Зиза, В. Н. Абрамов [и др.] ; под редакцией А. П. Клемешев. — Калининград : Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2005. — 125 с. https://www.iprbookshop.ru/23866
16.Мацюк Дмитрий Анатольевич, Давлетьярова Балжан Хамидулловна Социология-политология https://mbook.kz/en/index_brief/730/

Жаңа сабақтың тақырыбы бойынша мақсаты мен мазмұнына сай сұрақтар қою.
Сабақты қорытындылау. 5 мин
5.6. Бақылау сұрақтары:
Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:
1.Неке дегеніміз не?
2.Отбасы және қазіргі заман.
3. Отбасы типологиясы.
Үйге тапсырма беру. 5 мин